

УДК 330.3

А. О. Татарульєва,
здобувач кафедри менеджменту і адміністрування,
ДВНЗ "Криворізький національний університет", м. Кривий Ріг

РОЗРОБКА ПРАКТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО- ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

A. Tatarulyeva,
External Doctoral Candidate Management and Administration Department,
SHEE "Kryvyi Rih National University", Kryvyi Rih

DEVELOPMENT OF PRACTICAL INSTRUMENTS FOR INVESTMENT AND INNOVATION
DEVELOPMENT CONTROL OF UKRAINIAN METALLURGICAL INDUSTRY IN THE CONTEXT
OF PUBLIC POLICY

Запропоновано підхід до комплексного оцінювання інвестиційно-інноваційної активності промислового підприємства, що включає такі етапи, як: дослідження обсягу, структури та складу інвестицій в динаміці, оцінка рівня фінансування та спрямованості інвестицій, оцінка ефективності капітальних інвестицій.

Розроблено організаційно-економічний механізм державного регулювання залучення прямих іноземних інвестицій в технічне забезпечення металургійної галузі України.

Розраховано багатофакторні моделі залежності обсягу виробництва від інвестицій в основний капітал металургійних підприємств. Моделі мають суттєве практичне значення для підвищення ефективності менеджменту інвестиційної діяльності підприємств металургійної галузі.

Запропоновано заходи з формування ефективної системи державного регулювання залучення прямих іноземних інвестицій у технічне забезпечення металургійної галузі.

The approach to investment and innovative activity evaluation of industrial enterprise is proposed. It consists of such steps as research volume, structure and ratio of investment dynamics, assessment of the level of funding and direction of investments, capital investments efficiency assessment.

Organizational-economic mechanism of state regulation of foreign direct investment in the logistics of metallurgical industry of Ukraine is worked out.

Multifactor models, economic capacity of which depends on fixed investment into metallurgical enterprises, were calculated. The models are of essential practical importance for improving the investment metallurgical industry management.

The steps to establish an effective system of state regulation of foreign direct investment in the steel logistics industry are proposed.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційно-інноваційна активність, ефективність залучення прямих іноземних інвестицій, державне регулювання залучення прямих іноземних інвестицій, металургійна галузь

Keywords: investments, investment and innovative activity, efficiency of attracting foreign direct investment, state regulation of foreign direct investment, steel industry.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Існуючі методичні підходи до проведення оцінки інвестиційної активності підприємства базуються лише на визначенні окремих показників ефектив-

ності інвестиційної діяльності. В економічній літературі відсутні дослідження щодо комплексного оцінювання рівня фінансування та спрямованості інвестицій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок в економічну теорію засад інвестиційно-інноваційного розвитку зробили такі науковці, як: В.В. Поколюдний, І.А. Федоренко, Б.В. Губський, В.В. Дергачоа, С.В. Захарін, О.Г. Федоренко, Н.Н. Вознесенська та інші.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою написання статті є розробка практичних інструментів регулювання інвестиційно-інноваційного розвитку металургійної галузі України в контексті державної політики.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Враховуючи зазначене, запропоновано підхід до комплексного оцінювання інвестиційно-інноваційної активності промислового підприємства, що включає такі етапи:

- 1) дослідження обсягу, структури та складу інвестицій в динаміці;
- 2) оцінка рівня фінансування та спрямованості інвестицій;
- 3) оцінка ефективності капітальних інвестицій.

Основний зміст першого етапу полягає у використанні загальновідомого інструментарію, на основі якого досліджується динаміка обсягу, структури та складу інвестицій. Щодо другого етапу, встановлено відсутність методичних підходів до визначення показників рівня фінансування та спрямованості інвестицій. Їх розрахунок запропоновано проводити за таким алгоритмом:

- 1) загальний рівень інвестування на підприємстві (P_{IA}):

$$P_{IA} = \frac{ГП_{ІД}}{ЧГП_{ОД} + ЧГП_{ФД} + ГП_{ІД}} \times 100\% \quad (1),$$

де $ГП_{ІД}$ — вихідний грошовий потік від інвестиційної діяльності; $ЧГП_{ОД}$ — чистий грошовий потік від операційної діяльності; $ЧГП_{ФД}$ — чистий грошовий потік від фінансової діяльності; $ГП_{ІД}$ — вхідний грошовий потік, отриманий в результаті інвестування.

- 2) рівень інвестування у виробництво (P_{IA}):

$$P_{IA} = \frac{ГП_{КІ}}{ЧГП_{ОД} + ЧГП_{ФД} + ГП_{ІД}} \times 100\% \quad (2),$$

де $ГП_{КІ}$ — вихідний грошовий потік від здійснення капітальних інвестицій;

- 3) рівень інвестування фінансових вкладень (I_{FI}):

$$I_{FI} = \frac{ГП_{ФІ}}{ЧГП_{ОД} + ЧГП_{ФД} + ГП_{ІД}} \times 100\% \quad (3),$$

де $ГП_{ФІ}$ — грошовий потік, спрямований на придбання цінних паперів.

Особливістю запропонованих показників є те, що вони відображають як загальний рівень інвестування різноманітних об'єктів вкладення капіталу, так і рівень фінансування капітальних та фінансових інвестицій, що дозволяє:

- 1) виявляти можливості фінансування інвестиційної діяльності промислового підприємства;
- 2) оперативно реагувати на дефіцит фінансових ресурсів;

- 3) визначати відповідність напрямів вкладення капіталу з урахуванням специфіки та сфери його фінансово-господарської діяльності.

Невід'ємною складовою комплексного оцінювання інвестиційної активності промислового підприємства є оцінка ефективності капітальних інвестицій. В результаті узагальнення існуючих методичних підходів до визначення показників економічної ефективності інвестицій виявлено певні недоліки їх розрахунку, зокрема: недостатнє врахування обсягів фінансових ресурсів, спрямованих на інвестиційні цілі; відсутність розрахунку показника ефективності виробництва за рахунок інвестицій, що є базовим критерієм ефективності інвестиційної діяльності підприємства; значний вплив цінового фактору на рівень ефективності інвестицій. Враховуючи це, запропоновано шляхи удосконалення зазначеної методики:

- а) визначати показник ефективності виробництва за рахунок здійснених інвестицій шляхом співвідношення величини приросту ефективності виробництва та обсягу грошових коштів, інвестованих в реальні активи;

- б) для розрахунку показників ефективності капітальних інвестицій застосовувати коригуючий коефіцієнт, який дозволяє уникнути викривлення результатів ретроспективного аналізу.

Аналізуючи ситуацію в економіці України, можна дійти висновку, що приплив прямих іноземних інвестицій в металургійну галузь перевищує ринкові можливості країни для освоєння залучених ресурсів. Адже країна не володіє перевагами для іноземного капіталу: відсутня політична стабільність, значний період для започаткування власної підприємницької діяльності, непривабливий інвестиційний клімат. Також можна відмітити недостатню якість фінансового та банківського менеджменту. Окрім того, наявний значний тіньовий сектор, високий рівень корупції, низька довіра до судової системи. Таким чином, згідно з кластерним аналізом України було віднесено до найменш привабливого для прямих іноземних інвестицій.

Розробка моделей розвитку інвестиційної діяльності і планування заходів щодо залучення інвестицій є важливим при детальному прогнозуванні варіантів та їх альтернатив можливого розвитку подій і здійснюється з використанням низки економічних показників таких як інвестиції в основний капітал, прями іноземні інвестиції, оборотні кошти по галузях економіки тощо [3].

Окрім даної методики є ще низка коефіцієнтів, за допомогою яких можна визначити ефективність використання іноземного капіталу в економіці країн-реципієнтів (коефіцієнти участі ПІІ в експорті країни, в експорті високотехнологічних товарів, в обробній промисловості). Дані коефіцієнти представлені в таблиці 1.

Виробничі комплекси промислових галузей України не можна вивести на сучасний світовий рівень розвитку без якісного перетворення продуктивних сил усіх блоків комплексу. Пріоритет розвитку виробництва не може бути досягнутий без забезпечення пріоритету в розвитку матеріально-технічної бази комплексу, що вимагає розробки цілеспрямованої інвестиційної політики в кожному окремому секторі економіки.

У зв'язку з цим галузева інвестиційна модель має бути зорієнтована в першу чергу на такі пріоритетні на-

Таблиця 1. Коefіцієнти для аналізу ефективності залучення прямих іноземних інвестицій в інноваційний розвиток галузі

Назва показника	Формула для розрахунку	Елементи формули
Коefіцієнт участі ПІІ в експорті країни	$K_{EXP} = \frac{ПІІ_i / ПІІ_{світ}}{ЕКС_i / ЕКС_{світ}}$	K_{EXP} – коefіцієнт участі ПІІ в експорті країни; ПІІ _i – приплив інвестицій в експортоорієнтовані галузі країни за певний період, млрд дол. США; ПІІ _{світ} – загально-світовий приплив інвестицій за певний період, млрд дол. США, ЕКС _i – обсяг експорту країни за певний період, млрд дол. США; ЕКС _{світ} – світовий обсяг експорту за певний період, млрд дол. США
Коefіцієнт участі ПІІ у експорті високотехнологічних товарів	$K_{IT} = \frac{ПІІ_i / ПІІ_{світ}}{ІТ_i / ІТ_{світ}}$	K_{IT} – коefіцієнт участі ПІІ у експорті високотехнологічних товарів; ПІІ _i – приплив інвестицій у високотехнологічні галузі країни за певний період, млрд дол. США; ПІІ _{світ} – загальносвітовий приплив інвестицій у високотехнологічні галузі за певний період, млрд дол. США, ІТ _i – обсяг високотехнологічного експорту країни за певний період, млрд дол. США; ІТ _{світ} – світовий обсяг високотехнологічного експорту за певний період, млрд дол. США
Коefіцієнт участі ПІІ в обробній промисловості	$K_{пром} = \frac{ПІІ_i / ПІІ_{світ}}{ПРОМ_i / ПРОМ_{світ}}$	$K_{пром}$ – коefіцієнт участі ПІІ в обробній промисловості; ПІІ _i – приплив інвестицій в обробну промисловість країни за певний період, млрд дол. США; ПІІ _{світ} – загальносвітовий приплив інвестицій в обробну промисловість світу за певний період, млрд дол. США; ПРОМ _i – грошовий вираз доданої вартості, виготовленої в обробній промисловості країни за певний період, млрд дол. США; ПРОМ _{світ} – загальносвітовий грошовий вираз доданої вартості, виготовленої в обробній промисловості за певний період, млрд дол. США
Коefіцієнт продуктивності ПІІ	$K_{прод} = \frac{B}{ВВП}$	$K_{прод}$ – коefіцієнт продуктивності ПІІ, В – вартість товарів та послуг виготовлених на підприємствах з іноземними інвестиціями за певний період, млрд дол. США, ВВП – ВВП країни за певний період, млрд дол. США

прями вкладення капіталу: розвиток ринкової інфраструктури, оскільки виробництво і його інфраструктура дезінтегровані, а існуючі потужності не відповідають сучасним вимогам; розвиток інформаційного потенціалу регіону; розвиток виробництва, заснованого на використанні екологічно чистих, із замкненим циклом, енерго- і матеріалозберігаючих технологій. З метою удосконалення державного регулювання інвестиційних процесів поруч із залученням іноземних інвестицій необхідно своєчасне виявлення, акумуляція й адресування в пріоритетні сфери внутрішніх джерел. Для забезпечення формування виробничого капіталу необхідний розвиток кредитних відносин, для забезпечення якого в свою чергу необхідне формування діючого правового механізму. З іншого боку, регулювання інвестиційних процесів в галузі може мати стійку основу тільки з урахуванням інтересів всіх суб'єктів, які приймають рішення про вкладення власних або залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування [1].

На рисунку 1 відображено організаційно-економічний механізм державного регулювання залучення прямих іноземних інвестицій в інноваційне забезпечення металургійної галузі України.

Напрямок регулювання залежить від сфер економіко-правового впливу на процес інвестування і містить у собі регулювання фондового ринку, регулювання участі інвесторів у приватизації, податкове, бюджетне і кредитне регулювання, а також проведення гнучкої амортизаційної політики. Різноманітність методів регулювання зумовлена широким спектром чинників, які впливають на динаміку та організацію інвестиційних процесів і містять у собі програми і плани, стандарти і сертифікати, норми і нормативи, тарифи, ціни, акції, квоти і митні тарифи, цінні папери, субсидії і пільги.

Процес державного регулювання інвестиційної діяльності забезпечує наявність низки умов регулювання, що включають у себе умови ринкового механізму, макроекономічні, екологічні, фінансові і політичні мотивації, нормативно-правові, соціальні та етнографічні, а також умови інформаційного забезпечення і державного регулювання [3].

Оскільки державне регулювання залучення інвестицій — це процес, що припускає безліч складових, його активізація неможлива без раціонального використання факторів інформаційного, правового, організаційного і економічного забезпечення. До інформаційного забезпечення належать: стан капіталу галузей економіки, залучення і здійснення інвестиційної діяльності, стан інвестиційного потенціалу, а також діяльність суб'єктів та об'єктів інвестування. Правове забезпечення полягає у формуванні системи законодавчих і нормативних актів державного регулювання і захисту прав інвесторів, методичному забезпеченні державного регулювання інвестування. Організаційне забезпечення містить у собі: систематизацію державних органів регулювання в інвестиційній сфері, організацію і технологію розробки та реалізації державних програм інвестування, забезпечення страхування інвестицій. Економічне забезпечення полягає у створенні джерел інвестицій і формуванні умов здійснення інвестування [2].

В умовах значного зносу основного капіталу, необхідності оновлення як активних, так і пасивних основних виробничих засобів, обмеженості фінансових ресурсів для здійснення інвестиційної діяльності металургійних підприємств України, вирішення питання їх спрямування набуває особливої актуальності.

Державне регулювання іноземних інвестицій				
Політико-правові чинники	Економічні чинники	Організаційні чинники	Інформаційні чинники	
Політична стабільність	Стабільність макропоказників	Прозорий порядок реєстрації	Доступність отримання інформації щодо:	
Курс на демократизацію	Сприятлива податкова система	Злагоджена система державних органів	- країни в цілому;	
Дієве та передбачуване законодавство	Розвинений фінансовий ринок	Розвинена виробнича інфраструктура	- пріоритетних регіонів та галузей	
Прозорий захист прав іноземних інвесторів	Дієвий кредитний механізм	Сприятлива соціальна інфраструктура	- підприємств	
Розвинена судова система	Надійне страхування прямих іноземних інвестицій	Створення єдиного регулятивного органу	- наявних проектів	
Дієва зовнішньоекономічна діяльність	Сприятливий митний режим	Підготовленість кваліфікованих кадрів	Якісне надання консультативних послуг	
Ринковий механізм саморегуляції економіки				
Сприятливе інвестиційне середовище				

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм державного регулювання залучення прямих іноземних інвестицій в інноваційне забезпечення металургійної галузі України

Враховуючи зазначене, розроблено пропозиції щодо вибору напрямів та обсягів інвестування на основі побудови багатофакторної регресійної моделі залежності обсягу виробництва металургійного підприємства (як основного показника ефективності інвестицій) від іноземних капіталовкладень в пасивні та активні основні виробничі засоби.

Інвестиції в основні засоби металургійних підприємств вибіркової сукупності значно відрізняються за обсягами. Тому для підприємств металургійної галузі було побудовано багатофакторні регресійні моделі залежності обсягів виробництва від інвестицій в основні засоби, а саме:

1) багатофакторну модель для підприємств із значними обсягами чистих інвестицій в основний капітал (більше 1 млрд грн.);

2) регресійну модель для підприємств із обсягами чистих інвестицій в основний капітал від 0,5 до 1 млрд грн.;

3) регресійну модель для підприємств вибіркової сукупності із обсягом чистих інвестицій в основний капітал до 0,5 млрд грн.

Рівняння регресійних моделей залежності обсягу виробництва від інвестицій в основний капітал для матриці спостережень трьох груп металургійних підприємств вибіркової сукупності представлено в таблиці 2.

Результати перевірки адекватності та статистичної достовірності кількісних характеристик побудованих регресійних моделей дозволяють стверджувати, що вони мають суттєве практичне значення для підвищення ефективності менеджменту інвестиційної діяльності підприємств металургійної галузі.

З погляду досягнення однієї з головних цілей будь-якого суб'єкта господарювання у ринковій економіці — збільшення обсягів виробництва продукції, отримані регресійні рівняння дозволяють об'єктивно оцінити доцільність інвестування в активні та пасивні основні виробничі засоби для металургійних підприємств з різними обсягами капіталовкладень. Тому рекомендовано використовувати дані моделі для визначення прогностичних значень обсягів виробництва продукції добувної промисловості, які можна отримати в результаті інвестування в основні засоби підприємства. Це забезпечить підвищення ефективності використання мобілізованих фінансових ресурсів у металургійній промисловості України.

Враховуючи, що різні етапи інвестиційно-інноваційної діяльності потребують використання різних видів фінансового забезпечення, однією з практичних задач, що вимагає належного теоретичного опрацювання, є проблема оптимального фінансування інноваційно-інвестиційної розвитку галузі.

Таблиця 2. Багатофакторні моделі залежності обсягу виробництва від інвестицій в основний капітал вибіркової сукупності металургійних підприємств

Група підприємств	Рівняння регресії	Тлумачення позначень рівняння
З обсягом інвестицій більше 1 млрд грн.	$\hat{Y} = 987,47 + 0,26x_1 + 0,02x_2$	\hat{Y} - розрахункове значення обсягу виробництва гірничорудної продукції добувального підприємства; x_1 - чисті інвестиції в пасивні основні виробничі засоби; x_2 - чисті інвестиції в активні основні виробничі засоби; $\hat{a}_0, \hat{a}_1, \hat{a}_2$ - оцінки параметрів моделі
З обсягом інвестицій від 0,5 до 1 млрд грн.	$\hat{Y} = 861,99 + 0,08x_1 + 0,04x_2$	
З обсягом інвестицій менше 0,5 млрд грн.	$\hat{Y} = 387,43 + 0,1x_1 + 0,01x_2$	

З боку держави для забезпечення ефективного фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств металургійної галузі України необхідна реалізація наступних заходів:

- ініціювати створення науково-дослідних центрів зі змішаним (державно-приватним) фінансуванням;
- забезпечити інтеграцію бюджетного фінансування прикладних наукових досліджень у систему державних та змішаних інвестицій у рамках складання "бюджету розвитку";

— запровадити механізми надання пільг підприємствам галузі, що впроваджують інновації і реалізують інноваційну продукцію (встановлення податкових канікул, фінансування частини науково-прикладних досліджень за рахунок місцевого бюджету, державне замовлення інноваційної продукції);

— поширити практику надання інноваційним підприємствам кредитів із зниженням кредитної ставки (з одночасним відшкодуванням банкам різниці ціни за користування кредитом за рахунок держбюджету);

— забезпечити реалізацію додаткових заходів щодо залучення молоді до наукової роботи (пільгове житлове кредитування, встановлення підвищених стипендій, збільшення оплати праці вчених);

— створити умови та стимулювати розвиток малого бізнесу, який спеціалізується на різних стадіях інноваційного циклу, та його співпрацю з промисловими підприємствами. Це потребує створення й розвитку нових організаційних структур інноваційної сфери: науково-технічних інкубаторів, технопарків, технополісів та венчурних фірм, які у перспективі повинні стати стрижнем інноваційного процесу в країні;

Зі сторони підприємств металургійної галузі України заходами для забезпечення ефективного управління фінансуванням інвестиційно-інноваційної діяльності можуть стати:

— прогнозування інновацій та планування інноваційної програми на основі аналізу внутрішнього і зовнішнього середовища, SWOT-аналізу;

— розробка оптимальної програми фінансування інноваційної діяльності підприємства на основі вдосконалення механізмів управління фінансовим забезпеченням інвестиційно-інноваційного розвитку. Оптимізація фінансової структури інвестиційного капіталу;

— активізація залучення інвестицій у власні розробки та НДДКР шляхом інвестування у вигляді фінансу-

вання (цільового, предметно-орієнтованого, проблемно-спрямованого), кредитування, лізингу, фондодових операцій;

- скорочення тривалості інвестиційного і інноваційного циклів;
- розробка та впровадження методичних підходів щодо експертної оцінки рівня інноваційності продукції, що випускається підприємством і загального техніко-технологічного рівня виробництва.

ВИСНОВКИ

Запропоновано підхід до комплексного оцінювання інвестиційно-інноваційної активності промислового підприємства, що включає такі етапи, як: дослідження обсягу, структури та складу інвестицій в динаміці, оцінка рівня фінансування та спрямованості інвестицій, оцінка ефективності капітальних інвестицій.

Розроблено організаційно-економічний механізм державного регулювання залучення прямих іноземних інвестицій в технічне забезпечення металургійної галузі України.

Розраховані багатофакторні моделі залежності обсягу виробництва від інвестицій в основний капітал металургійних підприємств. Моделі мають суттєве практичне значення для підвищення ефективності менеджменту інвестиційної діяльності підприємств металургійної галузі.

Запропоновані заходи з формування ефективної системи державного регулювання залучення прямих іноземних інвестицій у технічне забезпечення металургійної галузі.

Література:

1. Ковшун Н.Е. Аналіз та планування проектів: навчальний посібник / Н.Е. Ковшун. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 344 с.

3. Поколюдний В.В. Економічний механізм регулювання інвестиційної діяльності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.: спец. 08.02.03 "Організація управління, планування і регулювання економікою" / В.В. Поколюдний. — Харків, 2005. — 21 с.

3. Федоренко І.А. Механізм державного регулювання і планування залучення інвестицій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.: спец. 08.02.03 "Організація управління, планування і регулювання економікою" / І.А. Федоренко. — Харків, 2002. — 29 с.

References:

1. Kovshun, N.E. (2008), *Analiz ta planuvannia proektiv [Analysis and planning of projects]*, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

3. Pokolodnyj, V.V. (2005), "The economic mechanism of regulation of investment activity in Ukraine", Ph.D. Thesis, Economy, Kharkiv, Ukraine.

3. Fedorenko, I.A. (2002), "The mechanism of state regulation and planning to attract investments", Ph.D. Thesis, Economy, Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 12.01.2016 р.